

Καπιταλισμός και παγκοσμιοποίηση: Αλλαγή ρότας

«Ο καπιταλισμός συνιστά κινητήριο δύναμη της ανθρώπινης ιστορίας. Θα τον τοποθετούσα ως προς αυτό πλάι στο κυνήγι της ισχύος και στην ανάγκη για θρησκεία. Είναι μια θεμελιώδης αρχή, η οποία ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων όταν παράγουν, ανταλλάσσουν ή καταναλώνουν αγαθά. Αν και αποτελεί κυρίως οικονομική αρχή, επηρεάζει βαθύτατα την κοινωνία, τον πολιτισμό και την πολιτική εξουσία. Δημιουργεί ανισότητες και συγκρούσεις μεταξύ νικητών και ηττημένων και παρότι υπήρξε και συνεχίζει να είναι αντικείμενο δριμυιάς κριτικής, έχει κατορθώσει έως σήμερα να επιβιώσει όλων των εναλλακτικών προτάσεων», είπε ο διάσημος Γερμανός ιστορικός Γιούργκεν Κόκα σε συνέντευξή του στην Καθημερινή, με αφορμή την έκδοση του βιβλίου του, Ιστορία του Καπιταλισμού, στα Ελληνικά.

Μου θυμίζει το ευφυολόγημα που λέγεται για τη δημοκρατία: **Είναι το χειρότερο σύστημα γιατί μέχρι σήμερα δεν έχει βρεθεί καλύτερο.**

Σύντομη ιστορία

Ο καπιταλισμός δεν είναι νέο φαινόμενο. Στην πρώτη μ.Χ. χιλιετία, αν όχι νωρίτερα, υπήρχε ήδη στην Κίνα, στην Αραβία και στη Μεσόγειο με τη μορφή του **εμπορικού καπιταλισμού**. Στη **μεσαιωνική Ευρώπη**, καπιταλιστές χρηματοδοτούσαν θρησκευτικούς και πολιτικούς άρχοντες. Στις αρχές των νεότερων χρόνων, είχαμε **αγροτικό καπιταλισμό** στη Γηραιά Ήπειρο, αλλά και στις **φυτείες των αποικιών**. Ωστόσο, αυτά τα φαινόμενα δεν αφορούσαν το σύνολο της οικονομίας. Ήταν, θα λέγαμε, νησίδες καπιταλισμού σε μια απέραντη θάλασσα μη καπιταλιστικών σχέσεων.

Η μεγάλη ανατροπή θα λάβει χώρα τον **18ο αιώνα** με την έλευση της **εκβιομηχάνισης** (βιομηχανική επανάσταση). Τότε ο καπιταλισμός **μετασχηματίζεται σε σύστημα** που κυριαρχεί στο σύνολο της οικονομίας και, προϊόντος του χρόνου, με γεωμετρική πρόοδο, αρχίζει να ασκεί επιρροή στην κοινωνική ζωή, στην πολιτική και στον πολιτισμό. Στις μέρες μας, αυτή η επιρροή έχει λάβει δραματικές διαστάσεις: οι αρχές του καπιταλισμού έχουν εισβάλει σε μη οικονομικές σφαίρες της ζωής, όπου και δεν ανήκουν, όπως στην εκπαίδευση, στα μέσα ενημέρωσης, στις τέχνες, στη διασκέδαση και την ψυχαγωγία, στη δημόσια και ιδιωτική ζωή.

Γι' αυτό χρειάζεται να **δράσουμε πολιτικά για να αναχατίσουμε την τάση του καπιταλισμού να εμπορευματοποιεί τα πάντα.**

Στοιχεία του καπιταλισμού

Τίποτα στη ζωή δεν είναι άσπρο-μαύρο. Έτσι θεωρώ ότι και στον καπιταλισμό υπάρχουν αρκετά που λειτουργούν προς τη σωστή κατεύθυνση, όπως το να προσπαθείς να γίνεις καλύτερος, να επιθυμείς περισσότερα, να αποκότεις θεμιτά κέρδη, μέρος των οποίων να επιστρέφουν με κάποιους τρόπους στην κοινωνία (με θέσεις εργασίας κ.λπ.).

Επίσης για μια μεγάλη μερίδα του πληθυσμού (από τις μάζες και όχι τις ελίτ), η **διεύρυνση της πρόσβασης σε καταναλωτικά αγαθά** υπήρξε το πλέον αξιοθαύμαστο κατόρθωμα του καπιταλισμού, αλλά και η πιο ισχυρή νομιμοποίησή του, παρά τις όποιες μαύρες πλευρές της εκμετάλλευσης, της εξάρτησης, της ανισότητας. Ο αγώνας για συνεχή βελτίωση, η προσπάθεια για αδιάλειπτη αλλαγή, αλλά και το να μη φτάνεις ποτέ σε ένα σημείο ικανοποίησης, είναι πράγματι βαθιά χαραγμένα στο DNA του.

Γράφει ο
Byron Tomazos
Μηχανολόγος,
Απόφοιτος Πολυτεχνείου
Μονάχου
e-mail: btomazos@gmail.com

Είναι βέβαιο ότι ο καπιταλισμός διανέμει άνισα τον πλούτο, όμως, ό,τι άλλο και να επιχειρήσουμε για να ανυψώσουμε το βιωτικό επίπεδο των λαών θα αποτύχει, αν δεν χρησιμοποιήσουμε τον ίδιο τον καπιταλισμό. Αρκεί να προσπαθήσουμε να τον κάνουμε **πιο δίκαιο.**

Ο καπιταλισμός στην ιστορική του εξέλιξη πέρασε από διάφορες φάσεις. Ήδη διανύουμε ένα νέο στάδιο, το οποίο ορίζουν η **κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού τομέα**, η **ψηφιοποίηση** και η **παγκοσμιοποίηση**. Αυτό έχει ως συνέπεια να χρειαζόμαστε περισσότερο έλεγχο και ρύθμιση του καπιταλισμού από την πολιτική.

Η ιστορία αποδεικνύει ότι ο καπιταλισμός μπορεί να αναμορφωθεί και να μετασχηματιστεί. Τα είδη του καπιταλισμού που θα έχουμε, εξαρτώνται από τις **πολιτικές** μας **δεσμεύσεις**, τις **στρατηγικές**, την **κουλτούρα** και τη **συλλογική** μας **ισχύ**. Κατ' αυτόν τον τρόπο καλούμαστε να δράσουμε στο σήμερα.

Παγκοσμιοποίηση

Με αυτά τα θέματα έχω ασχοληθεί αρκετές φορές στο παρελθόν. Ειδικά για την παγκοσμιοποίηση, έγραψα στην εφημερίδα, τον Φεβρουάριο 2017, ότι έναν τυπικό ορισμό της δίνει το ΔΝΤ: Η παγκοσμιοποίηση δίνει έμφαση στην αυξανόμενη **οικονομική αλληλεξάρτηση των χωρών** παγκοσμίως μέσω του αυξανόμενου όγκου και της ποικιλίας διεθνών συναλλαγών, αγαθών και υπηρεσιών, της ελεύθερης ροής κεφαλαίου διεθνώς, και της γρήγορης και ευρείας διάχυσης της τεχνολογίας.

Μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989, το κριτήριο της παγκοσμιοποίησης ήταν η **αποτελεσματικότητα**. Οι εταιρείες εντόπιζαν πού παράγονταν προϊόντα με το χαμηλότερο κόστος, ενώ οι επενδυτές τοποθετούσαν κεφάλαια εκεί που οι αποδόσεις ήταν υψηλότερες.

Οι κυβερνήσεις επεδίωκαν να αντιμετωπίσουν τις επιχειρήσεις ισότιμα, **ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους**, και να συνάψουν εμπορικές συμφωνίες τόσο με δημοκρατίες όσο και δικτατορίες. Πάνω από δύο δεκαετίες, αυτό οδήγησε σε εντυπωσιακά εξελιγμένες **αλυσίδες αξίας** που αντιπροσωπεύουν το ήμισυ του συνόλου του εμπορίου: το τηλέφωνο και το αυτοκίνητό σας περιέχουν εξαρτήματα που είναι περισσότερο ταξιδεμένα από τον ...Φίλεας Φογκ [Αλυσίδα Αξίας είναι το σύνολο των αλληλένδετων δραστηριοτήτων μέσω των οποίων μία επιχείρηση **προσθέτει αξία** σε ένα προϊόν. Οι παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (ΓΑΑ) επιτρέπουν στις επιχειρήσεις και τις οικονομίες να επικεντρώνονται στο τμήμα της διαδικασίας στο οποίο είναι καλύτερες, χρησιμοποιώντας ενδιάμεσα αγαθά και υπηρεσίες από αλλού χωρίς να χρειάζεται να αναπτύξουν έναν ολόκληρο κλάδο].

Όλα αυτά κράτησαν τις τιμές χαμηλές για τους καταναλωτές και βοήθησαν να βγουν 1 δισεκατομμύριο άνθρωποι από την ακραία φτώχεια, καθώς ο αναδυόμενος κόσμος, συμπεριλαμβανομένης της Κίνας, βιομηχανοποιήθηκε.

Όμως μετά τις δεκαετίες του 1990 και του 2000, ο ρυθμός της οικονομικής ολοκλήρωσης επιβραδύνθηκε τη δεκαετία του 2010, καθώς οι εταιρείες αντιμετώπισαν τους μετασεισμικούς μιας **οικονομικής κρίσης**, μιας λαϊκιστικής εξέγερσης ενάντια στα α-

νοιχτά σύνορα και τον εμπορικό πόλεμο του Προέδρου Ντόναλντ Τραμπ. Η ροή αγαθών και κεφαλαίων παρέμεινε στάσιμη. Πολλοί επιχειρηματίες ανέβαλαν μεγάλες αποφάσεις σχετικά με επενδύσεις στο εξωτερικό. Το «εγκαίρως» έδωσε τη θέση του στο «περίμενε και θα δούμε». Κανείς δεν γνώριζε αν η παγκοσμιοποίηση αντιμετώπιζε ένα πλήγμα ή μια απειλή εξαφάνισης.

Αλλαγή προτεραιοτήτων

Τώρα η αναμονή έχει τελειώσει, καθώς η **πανδημία** και ο **πόλεμος** στην Ουκρανία έχουν πυροδοτήσει έναν επανασχεδιασμό του παγκόσμιου καπιταλισμού. Στις αίθουσες συνεδριάσεων των κυβερνήσεων και των εταιρειών συζητούνται αυτά που συμβαίνουν «μια φορά σε μια γενιά». Όπου κι αν κοιτάξεις οι αλυσίδες εφοδιασμού **μεταμορφώνονται**, από τα υψηλά αποθέματα που αποθηκεύονται ως ασφάλιση έναντι των ελλείψεων και του πληθωρισμού, μέχρι τον αγώνα για εξασφάλιση εργατών, καθώς οι παγκόσμιες εταιρείες μετακινούνται από την Κίνα στο Βιετνάμ.

Αυτό το νέο είδος παγκοσμιοποίησης έχει να κάνει με την ασφάλεια και όχι με την αποτελεσματικότητα. Δίνει προτεραιότητα στις συναλλαγές με ανθρώπους στους οποίους μπορείς να βασιστείς, σε χώρες που η κυβέρνηση είναι φιλική. Αν οι πολιτικοί και οι εταιρείες δείξουν **αυτοσυγκράτηση**, θα μπορούσε να αλλάξει η παγκόσμια οικονομία προς το καλύτερο, διατηρώντας τα οφέλη του μετασχηματισμού και βελτιώνοντας παράλληλα την ανθεκτικότητα.

Η μονομερής επίδωξη του πλεονεκτήματος του κόστους οδήγησε σε εξάρτηση από απολυταρχίες που καταχρώνται τα ανθρώπινα δικαιώματα και χρησιμοποιούν το εμπόριο ως μέσο εξαναγκασμού των ανθρώπων. Οι απολυταρχίες αντιπροσωπεύουν το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ. Το ζούμε και το βιώνουμε όλοι μας με τον πληθωρισμό να καλπάζει και να ροκανίζει ένα σημαντικό μέρος του εισοδήματός μας. Οι επιχειρηματίες γνωρίζουν ότι τα αποθηκευμένα εμπορεύματα είναι «κόκκινο πανί», γιατί κατά μέσο όρο κοστίζουν 30% ετησίως. Δεν είναι μόνο το κόστος κεφαλαίου, αλλά και οι απώλειες, γιατί εν τω μεταξύ, μετά από ένα χρόνο, μπορεί να κυκλοφορήσουν νέα προϊόντα.

Οι αλυσίδες εφοδιασμού είναι οι ίνες από τις οποίες υφαίνεται η παγκοσμιοποίηση των περασμένων δεκαετιών. **Η δομή των αλυσίδων εφοδιασμού του κόσμου αλλάζει.** Η πανδημία και ο πόλεμος στην Ουκρανία έχουν επιταχύνει τη μεταμόρφωση. Παλιά λέγαμε ότι είναι σκόπιμο να έχει κανείς έναν προμηθευτή. Τώρα είναι επιτακτική ανάγκη να έχει τουλάχιστον τρεις.

Τα τελευταία πέντε χρόνια οι εντάσεις έχουν οξυνθεί. Όπως προανέφερα, πρώτα ήρθαν οι δασμοί της Αμερικής στις κινεζικές εξαγωγές. Στη συνέχεια, η πανδημία του Covid-19 ενίσχυσε τη ζήτηση για συγκεκριμένα αγαθά, ενώ περιορίσε την παραγωγή και τη μεταφορά τους. Πιο πρόσφατα, ο πόλεμος στην Ουκρανία εκτόξευσε τις τιμές των εμπορευμάτων και «υπενθύμισε» στις εταιρείες πόσο γρήγορα **ένα πολιτικό σοκ μπορεί να κλείσει μια αγορά και να προκαλέσει τον όλεθρο σε άλλες.**

Είναι βέβαιο ότι βρισκόμαστε και βιώνουμε αλλαγές του καπιταλισμού, πιθανόν τις σημαντικότερες του αιώνα.

Το χειρότερο απ' όλα είναι η δημιουργία μιας κακής ψυχολογίας και ανασφάλειας, οι οποίες επιδεινώνουν την κατάσταση. Αυτή την αναστάτωση θα την πληρώσουμε ακριβά, γι' αυτό η **ψυχραιμία** είναι θέμα ζωτικής σημασίας. Δεν ήρθε το τέλος του κόσμου. Πιστεύω ακράδαντα ότι θα βρεθεί η **χρυσή τομή** και η επόμενη δεκαετία θα αποδειχθεί μία **περίοδος μετασχηματισμού**, η οποία είναι ήδη σε εξέλιξη. Σε αυτή τη φάση δεν βοηθούν καθόλου ο λαϊκισμός, οι προκαταλήψεις και οι παρωπίδες, που εμποδίζουν την παρακολούθηση των εξελίξεων. Απαιτείται **θετική σκέψη**, να εκτιμούμε τα καλά της νέας κατάστασης για να αποτρέψουμε τα κακά.

Ο καπιταλισμός σήμερα παραμένει ζωντανός και ακμαίος στη μεγάλη εικόνα. Νοσεί αλλά δεν πεθαίνει. Πιστεύω στην επιτυχή μεταμόρφωσή του, καθώς δεν φαίνεται άλλη λύση στον ορίζοντα. **Ο καπιταλισμός που βασίζεται σε υγιείς αρχές θα συμβάλει στην ευημερία των λαών.**